

Németh István

Mini(mális) próza

Megkezdjük a 2008-as esztendőt is, immár a 13. napját fogyasztjuk, igaz, még csak az elején tartunk, nemrég kelt föl a Nap, tél lévén, alant repül, mint a fáradt madár, ahogyan Petőfi mondá, ha nem csal az emlékezetem, mely igencsak megcsalogat így 77 fölött. Különben az idő enyhe, az ég kicsattan, mintha tavasz akarna lenni, pedig még a tél derekát se értük el egészen, a levegő hőmérséklete plusz négy fok, délutánra kilencig emelkedik az időjósok szerint. Ilyenre szokták mondani, hogy gyönyörű időnk van, csakugyan az van, megvidámodva szedem a lábamat az út közepén, hátam megett az alant repülő Nappal. Követve hosszúra nyúlt árnyékomat. Nem állom meg, hogy le ne mérjem. Huszonhat lépés. Ennek, ugye, tizenhárom a fele. Ha még ennyi évet szánna rám az Idő, elérném a kilencvenet. Ilyen képtelen dolgok foglalkoztatnak. Meg az, hogy ma reggelre kelve, minden előzetes rá gondolás nélkül, tehát mint derült égből a villámcsapás, egy név ugrott be szikkadó agyamba. Nem is akárkinek a neve: Fassola Henriké! Évtizedekkel ezelőtt álltunk Egerben gyönyörűséges kovácsoltvas kapuja előtt. Hát akkor most, annyi év után hirtelen honnan jött elő? Akkor, amikor már valamelyik közeli barátom neve se akar beugrani egy istenért se. Úgy se, ha segítségül hívom az ábécé összes betűit. Úgy se, ha fél napokat gyötöröm vele az agyamat. Az agyamat, amiből lassan már minden kihullik. S végre, harmadnapra, amikor nem is gondolok rá: Nagy Sanyi! Hát persze, hogy a Nagy Sanyi. De a Fassola Henrik? S annyi év után! S akkor, amikor rá se gondoltam, sem a nevére, sem a díszkapujára... Tovább bandukolva az úton, néhány perc múlva újra lemérem az árnyékom hosszát. Most már csak huszonnégy lépés. Persze a téli Nap, a fáradt madár, valamivel magasabbra emelkedett. Rövidülnek az árnyak.

*

Enyhe, tavaszias idő a tél kellős közepén. Az emberek rövid ujjú pólóban mossák a gépkocsijukat. Mindenki a szokatlan időjárásról beszél. Az Északi-sarkon olvadnak a jéghegyek, Indonéziában, Floridában tombol a szökőár, a szélvihar. A meteorológusok általános fölmelegedéssel ijesztgetnek bennünket. Tágul fölöttünk az ózonlyuk, vékonyodik a Föld körül a bioszféra. Mindebből jómagam csak a tavasz túl korai leheletét érzem. És élvezem. Fölöttem fényes, ragyogó, tiszta égbolt. Az arcomon érzem a Nap melegét, simogatását. Boldog és jól vagyok. Igen, jól. Mintha angyalok között sétálnék, pedig csak a megszokott utcán. Se hó, se sár, az utak szárazak. Az őszi avar is száraz. A tollászkodó szellő

még annyira erőtlen, hogy egy száraz falevelet se képes fölemelni. Ha egyetlen elkap, megcsúsztatja a járdán vagy a kocsit betonján. Maga előtt tereli. Csak ezt a finom, halk neszezést hallani. Ahogy egy rég lehullott, megszáradt, összesodródott falevél elsuhan előttem a járdán. Olyan szép minden, hogy megjavulok általa. Egyszerűen jó leszek. Mintha magam is afféle angyallá változnék. És hálával telik meg a szívem. A gyönyörű valamiért, amit megnevezni se tudok. Sodrónak előttem a falevelek, cicázik velük az álmából ébredő szellőcske. Tél közepe van, ragyogó éggel, tavaszi szellőcskével. Messze, fönt Északon csakugyan olvadnak a jéghegyek? Valami készülődik? Belefúrom az arcomat a Nap arcába.

*

Pirkad, de az utcai lámpákat még nem oltották le, az egyik az ablakom alatt áll, az ágyamból, a félrehúzott függöny jóvoltából a burájára látok. Csepereg, vagy inkább talán csak szitál az eső, ezt ugyan nem látni még a villany fénykörében sem, de hogy esik, abból megállapítható, ahogyan időnként a bura pereméről lecseppen egy-egy kövérebb szem. S ahogy ez a kövér esőcsepp lehull, egy pillanatra átvilágítja a burába zárt villanyégő. Csakugyan egy pillanatra, míg az esőcsepp az égő fénykörén lezuhan. Olyan, mintha nem is vízcsepp volna, hanem égkő, gyémánt. És csakugyan az: az Ég köve kora reggeli ajándékként annak, aki előtt megmutatkozott zuhanó gyémántként egy közönséges esőcsepp.

*

Ha tudnék bánni a kamerával, lesből kisgyerekarcokat filmeznék. A pólyásokétól kezdve úgy négy-öt éves korukig. Lehet, hogy valaki ezt már rég megcsinálta helyettem, mégis belefognék, mert én bizonyára másképp csinálnám meg. Illetve én nem csinálnék semmit, csak járnám az utcákat, az országokat, a világot, s rejtett kamerámmal rögzíteném, ami a kicsik arcáról felröppen. A mosolyukat, a fintoraikat, azt, ahogy eltörik a mécses, a sírásukat, a kacagásukat. Azt, ahogy alszanak a babakocsiban. Ahogy kerek szemekkel rácsodálkoznak az ismeretlenre, az először látottra. Az arcuk hamvasságát, az ártatlanság és tisztaság e világi csodáját. Nyújtózkodásukat, mozdulataikat, első lépteiket, ezeket a bizonytalan szárnypróbáltatásokat, mert valójában erről van szó, hiszen röpködni szeretnének, miként már a pólyából kibontva örömmükben röpköd kezük-lábuk. Meg aztán ahogy a veszélyt keresik, egyensúlyukat próbálgatva a járda „magas” peremén. Ahogy boldogan, ravaszkodva belegázoltak az útjukba eső tócsába. Folyton őket filmezném, a kicsinyeket, akik még nem tudják, s épp ezért olyanok, amilyenek, nem tudják, hogy csodálatos, gyönyörű szárnypróbálgatásukkal átlépték a Végre kapujának küszöbét.

*

Egy giliszta vonaglik a betonjárdán. A társai már nem, mert összetaposták őket a figyelmetlen (kíméletlen?) járókelők. Egész éjjel esett, a járdát szegélyező gepszónyegből sokan előbújtak. Nem is a gepszónyegből, hanem az alól, a földből. Mert földigilisztákról van szó.

Illetve arról az egyről, amelyik még mozog, él, vonaglik a reménytelenség örvényén, a betonjárdán, amibe nem tudja magát belefúrni. Hogyan is tudná ez a puha, nyálkás teremtmény a kőkemény betonba?

Pedig menteni szeretné az életét. Vonaglik. Kétségbeesett mozdulataira nincs más szó. A kígyó kúszik, tekereg, a földigiliszta vonaglik. A hernyó szintén kúszik; másként, mint a kígyó, de azért ő is kúszik. Talán a százlábúak is ide valahova tartoznak, akárcsak a kukacos alma, körte lakói. Mi gyerekkorunkban a földigilisztát is egyszerűen csak kukacnak neveztük. A kukacos alma előbb ért meg, hullott le a fáról, mint a féregtelen. És azt tartották a régi öregek, hogy az a féreg, amelyik a tormába fúrta be magát, ha megtudná, hogy az erős tormánál édesebb gyökérvény is van, bánatában, csalódottságában elemésztené magát.

A kígyó még csak hagyján, tetszetős bőre miatt egyesek a lakásukba is befogadják, háziállatként dédelgetik, büszkélkednek vele; a férgeknek – ebbe a kategóriába tartoznak a tetvek is – aligha vannak tisztelőik. A földigilisztát tenyésztik ugyan horgászás stb. céljára, de azért, hogy gyönyörködjenek benne, aligha. Valljuk be őszintén, az emberi szem számára nem valami gyönyörűség. Az érintésétől is iszonyodunk. Más taknyát se érintenénk meg, hogy eltakarítsuk előlünk. A giliszta is ilyen takonyszerű valami, jóllehet ő is, igenis: ő is Isten teremtménye.

Vergődik, vonaglik a betonjárdán, éppen csak rávetem a tekintetem és sietek tovább. Aztán húsz lépés után valami hirtelen megállít. Visszafordulok. Vajon ott kínlódik-e még a giliszta? Ott volt. Mintha valakinek a nyálában, vagy önnön nyálában vonaglott volna. Egyszerre volt szájalmas és undorító. Igen, undorító. Mégis lehajolok érte. Alig tudom nyálkás, meggyötört testét az ujjaim közé csípni. Bedobom a fűre.

Vissza se nézve sietek tovább. Sietek a legközelebbi fához, hogy a törzsébe törölhessem az ujjamat. Hogy letöröljem róla a giliszta nyálkáját, taknyát. Vagy a könnyeit?

Sietek elfelejteni az egészet. Nekem „nem került semmibe”, hogy visszafordultam s lehajoltam érte, neki viszont, a saját könnyében, vérében, taknyában vergődő gilisztának esélyt adtam a visszatérésre. Adtam? Ki vagyok én? Ki szólt rám, hogy forduljak vissza, mert különben eltapossák? Nem akarok belebonyolódni ebbe, sietek elfelejteni az egészet, mielőtt még glóriát, koszorút fonnék a fejem köré. Még talán az a bolond gondolat is megfordult a fejemben, hogy majd az Utolsó Ítéletkor... Gyorsan kivettem a fejemből. De annyit azért észrevettem, hogy mintha megkönnyültek volna a lépteim...

*

Hogy itt a tavasz, a járda betonhasadékából fölnyúlt kutyatej sárga virága is hirdeti. Már megint a kőkemény betonjárda. Ennek a hasadékából, repedéseiből persze nemcsak a kutyatej nyújtogatja a nyakát, egyéb füvek és virágok is törnek a Nap, a Fény felé, azok, amelyeknek a magvát ide sodorták és temették az őszi szelek. Kikeltek, szárba szökkenek, virágzanak, élni akarnak. Élni a legmostohább körülmények között is. Akár betonjárdák, betonutak repedéseiben is.

Persze nem csak ezekből a betonbörtönökből keltek életre a vadvirágmagvak, és főképp nem ezekből, inkább a gyepet, a füves területeket árasztották el, most még, a tavasz kezdetén elsősorban a kutyatej. A gyermekláncfű. A pitypang. Mintha pirinyó, pihés, napos kiscsibék, kiskacsák lepték volna el az üde zöld gyepet, a tavasz némán zengi be a tájat.

Töröm a fejem, hány magyar neve is van a kutyatejnek? Több az említettekénél. Hogy csakugyan kutyatej, elárulja, ha lecsíptetted a szárát: piros vér helyett fehér tejszerűség jelenik meg a seb helyén. Úgy látszik, hogy ennek a növénynek, virágnak fehér a vére. Ezzel szemben nem pittyeg, ha ezen a nevéen szólítjuk meg. De hogy a gyerekek, mindenekelőtt a kislányok virágkoszorút, virágláncot fontak belőlük, arra még én is emlékszem. Más tájakon nevezik még az illető urat vagy úrhölgyet pongyolapitypangnak, kákicsnak, barátfejnek, barátfünek, lámpavirágnak, pinpinpárnak és okkal tejesfűvirágnak is.

Már azzal is meg lehetnék elégedve, hogy a szóban forgó több neve közül hármát meghagyott ki-kihagyó emlékezetem, bárcsak minden, környezetemben, tehát a közelemben megmutatkozó virágnak megtanultam volna legalább a „családnevét”. Fölismerem ugyan a rózsát, a szegfűt, a tulipánt, a jázmint, a jácintot, az orgonát, a bazsarózsát, a dália, az úgynevezett vadak közül a szóban forgón kívül még az apácavirágot és a kígyósziszt is, ilyen-olyan gyógyfüveket virágostul, de például annak a fű közé rejtőző, de onnan előkandikáló búzaszemnyi virágocskának a nevét nem tudom, amelyik (majdnem azt írtam, hogy *aki*) épp most nyitogatja picinyke kelyhecskéjét, mintha versenyre szeretne kelni a gyermekláncfű sárga áradatával. Vele és még sok-sok testvérével kapcsolatban tehát nem mondhatom el a költővel együtt: *„Itthon vagyok. S ha néha lábamhoz térdpel egy-egy bokor, nevét is, virágát is tudom...”* Itthon vagyok s mégse tudom. Pedig adott a Teremtő elegendő időt arra, hogy megtanuljam. Legalább a virágneveket. Azokét – s hadd írjam le –, akik szépségükkel annyiszor megállítottak és üdvözöltek.

Úgy tűnik, különösen így tavaszodáskor, hogy Valaki valaha virágoskertnek szánta ezt a földet, de mi betonburokkal vontuk be, betonbilincseket raktunk rá, a virág ezt próbálja lerúgni, letépni magáról, mert semmi erő meg nem tilthatja neki, hogy ne nyíljon, ha jön a szép kikelet, ahogyan egy másik költő mondta, aki nálunknál sokkal több virágnevet tudhatott, pedig nem adatott meg neki, hogy hosszabb időt töltsön el itt, ahol egy szintén tragikus sorsú költőtársa szerint *„Ernyőt nyit a kemény kutyatej az elhagyott gyárudvaron”*.

*

Ahogy fölkapaszodom az aluljáró lépcsőin – a mozgólépcső már hetek óta nem mozdul –, látom, hogy az aluljáró szájában „ügyeleteskedő”, kéregető kis cigány gyerek fölkapja az ülőpárnául használt kartondarabot a pötyölkével együtt, s a szemben lévő épület sarkára kocog, ott telepszik le. Kocogás közben a pötyölkéből vagy a markából kiejt egy pénzermét, hallom, meg ő is hallja, hogy a fém koppán a betonon. Ennyi, ami néhány másodperc alatt lejátszódik a szemem előtt.

Odaérek a ház sarkán elhelyezkedő fiúcskához és mondom neki, hogy elejtett egy tízest.

– Tudom – mondja. – Vedd föl és hozd ide.

Így. Mintha ez lenne a dolgok rendje.

Az elejtett tízes kb. öt-hat méternyire lehet tőle. Hogy visszaszerezze, ahhoz fel kéne tápáskodnia, ami, ugye, egy öt-hat éves lurkónak komoly erőfeszítésébe kerülne. Ezért inkább ülve marad a kartonpárnáján, s várja, hogy én hajoljak le a tízesért és a pötyölkéjébe dobjam. Hát várhatja, mert nem hajolok le érte, ez nekem, a csaknem nyolcvanéves vénségnek komoly erőfeszítéseembe kerülne. Fölháborodásomat egy haragos pillantással juttatom kifejezésre. Bizonyára észrevette ezt a „kis tolvaj”, hiszen tágra meredt, csodálkozó, csalódott, megrovó tekintettel nézett föl rám ahogyan „elviharzottam” előtte.

Ha ennyivel véget ért volna az egész, talán említésre se volna érdemes. De nem ért véget. Folytattam az utamat és mindjobban éreztem, hogy az a bizonyos lift egyre feljebb emelkedik bennem. A szemtelen cigánya, ugrott ki a számon hangtalanul. És így tovább. És alig tudtam a mérgemet csillapítani. Amikor végre beugrott: mit keres itt a „cigány”? Csak azért, mert a kéregető kissrác szemmel láthatóan cigány volt? Ezért viselkedett úgy, ahogy viselkedett? Ezért volt gátlástalan, szemtelen? Mintha az effajta neveletlenséget más kissrácoknál nem tapasztaltam volna éppen elégszer! Bizony napjában tapasztalom. Mégse az bukik ki belőlem, hogy nézd, a kis magyarja, vagy a kis szerbje. Még akkor se így, ha az illetőről tudván tudom, milyen nemzetiségű. A cigány, mint olyan, úgy látszik más térszta. Még mindig más. Sokunkban. Tudat alatt, még inkább tudatosan.

Eddig a pontig jutva úgy gondoltam, visszafordulok s „megalázkodom”. Nem sikerült. Pedig ez lett volna a könnyebb. Minél is?

*

Petőfi amikor először járt Debrecenben, első útja Csokonai sírjához vezetett. Ez sokszor eszembe jutott, s talán még eszembe is fog jutni Szegedre való látogatásaim során. Ha a Költőnek első gondolata volt Debrecenben kisetnie ahhoz a sírhoz, s ezt nem csak gondolta, de tüstént meg is cselekedte, jómagam most hol tartok?

Ott tartok, hogy még mindig nem fáradtam ki a Tisza-parti város Kálváriájára. Igaz, az oda vezető út, az a sugárút meglehetősen hosszú még egy gyalogláshoz szokott zarándoknak is, ám azon az úton villamos is jár, s egy villamosjegy aligha lehet több egy pohár borocska áránál. De oda kifáradni akár gyalog, akár villamos körülményesebb, mint beülni egy kiskocsmába.

Pedig erre nagy a csábítás, mert Szegeden rengeteg kiskocsmá áll rendelkezésre. Nem szeretnék vele dicsekedni, de több mint másfél évtizede, amióta rendszeresen föllátogatok ebbe a számomra gyönyörűség városba, legalább harmincban megfordultam. Nem azért, mert annyira iszákos lennék. Egyszerűen szeretem a kiskocsmákat. A környékiek találkozóhelyét.

A Kálvária látogatását halogattam. Majd legközelebb, szédítettem magam. Nem azért, mert vonakodom a temetőktől, inkább azt vettem észre az évek múlásával, hogy a sírkertekben való kóborlásaim mind megnyugtatóbbak számomra. Szeretek bennük meg-megállni, nézelődni, emlékezni. A szóban forgó szegedit ez ideig mégis elkerültem. Hányszor is jártunk Tömörkény, Móra, Juhász Gyula,

Mikszáth Kálmán, Gárdonyi városában a mögöttünk hagyott másfél évtizedben? Évente legkevesebb kétszer. Tehát összesen legalább harmincszor. Ennyi idő alatt talán fel is fedezhető ott harminc kiskocsmá. Azokat fel is fedeztük. Talán minden alkalommal az egyik legkedvesebbet, a Móra utcai Móra borozót. Meg a többit. A legtöbbet újra és újra.

Miközben Tömörkény várt, türelmesen várt künn a Kálvárián.

Persze, esendők vagyunk. És Petőfik se vagyunk. Legkevesbé az a Petőfi Sándor, akit első debreceni útja Csokonai Vitéz Mihály sírjához vezetett. Hogy lerója előtte tiszteletét.

Ha Petőfinek az egyik vezércsillaga Csokonai volt, az enyém Tömörkény István. Sokszor találkoztam vele a szegedi kiskocsmákban. Illetve az „alakjaival”, a „figuráival”. És ahányszor csak elhalasztódott nyugvóhelyének fölkeresése, mindig azzal próbáltam csillapítani „háborgó” lelkiismeretemet, hogy haló porai helyett Őt magát, az élő-elevent láthattam és hallgathattam. Otthonosan elereszkedve egy pohár bor társaságában a Sánta egérben, a Mórában, a Szivornyában és a többiben. Áldassék szent nevük!